

KOZMA MÁTYÁS

(1904–1945)

1944, ősz.

Csantavér egyik legszebb utcájában él Mátyás és családja. A negyvenéves fiatalember első házasságából, melyet Emíliával kötött 1928-ban, két leány- és két fiúgyermek született. Az asszony korai halálát követően – bár szívében iszonyatos volt a fájdalom – újra megnősült. Négy gyereke mellé kellett egy odaadó asszony. Veréb Ilonkát vette feleségül, a szép, takaros, halk szavú asszonyt, ő még egy fiút szült neki. Boldog egyetértésben élnek kényelmes otthonukban, a ház előtt rendezett kiskert, és fák lombjai adnak hűvöst ezen a kora őszi, verőfényes napon.

Már hajnalban kel, és megy a segédjével az asznapi munkára. Miskárolóként¹ keresi a kenyerét, ebben segít neki a segédje, s van hasznára Lepke nevű lova és homokfutó kocsija. Szinte egész Észak-Bácskát bejárják. Nincs ház, ahová Mátyásék ne lennének bejáratosak, s ne fogadnák őket szívesen. A mindig vidám, testes, de jóképű fiatalember, tekintet nélkül a vallási és a nemzeti hovatartozásra, barátjának mondhat mindenkit, akinél egyszer is megfordult. Elégedettek is a munkájával. Megbízható, alapos, aki alázattal végzi munkáját. Miközben Lepke lomha léptekkel húzza a kocsit, Mátyás és segédje el-elszunnyadnak a hajnali egyhangú zötykölődésben. Persze csak egy-egy pillanatra, nehogy elvétsék az utat, s időt veszítsenek, mire visszatalálnak a helyes irányba. Lepke csak a Szabadkáról Csantavérre vezető utat ismeri.

A munkanap végén a galambpiaci vendéglőben gyűlnek össze a miskárolók. Itt beszélnek meg, hogy másnap ki melyik irányba induljon. Nagy az egyetértés a szakmán belül, kölcsönösen tisztelik egymást a miskárolók. Szem előtt tartják, hogy a munkára mindannyiuknak szüksége van, ezért nem keresztezik egymás útját. Olykor megesik, hogy a nehéz, fárasztó munkanap végén, miután megbeszéltek minden fontos tudnivalót, elfogyasztottak néhány pohár bort, ő is bortól kábultan ül a kocsijára. Lepkét elég Csantavér irányába állítani. Lassan, kimérten vitte haza gazdáját. Mivel az út hosszú volt, ő szinte ki is aludta magát, mire hazaértek. Lepkében megbízható. Ilyen okos lova nem volt senkinek a környéken! Hazaérkezéskor a gyerekek – ha még nem aludtak –, Lepke lépteit felismerve, szaladtak kaput nyitni. Nagyon örültek édesapjuk érkezésének. Megjött a kedve mindenkinek, a késői órákban is meghallgatták, merre járt, mit csinált, kikkel találkozott. Aztán nyugovóra tértek. Reggel újabb dolgos nap kezdődött.

1 Miskárol: nőtény disznót ivartalanít.

Ragaszkodik a családjához. Mindent megtesz, hogy felesége és a gyerekei ne szenvedjenek hiányt semmiben. Jószágot tart, rendezi őket.

A faluban, de még a környéken sincs, aki ne ismerné Kozma Mátyást. Nemcsak ismerik, tisztelik és kedvelik is. Magabiztosságával, szakértelmével és határtalan optimizmusával bárkit levesz a lábáról. Ha segítségre van szüksége, bárkihez bármikor bizalommal fordulhat. Ő maga is sokszor segít, ha kell. Senkitől soha nem sajnál semmit. Tisztességes, becsületes ember.

Az utolsó nap

1944 októbere. A falu állatorvosa azzal a hírrel állított be Kozmáékhoz, hogy Mátyásnak el kell rejtőznie egy időre, mert ki akarják végezni a partizánok. Az ötgyermekes családapa egyik ismerősénél húzta meg magát néhány napig. Nehezen viselte el ezt az időszakot a családja nélkül. Aggódott értük. Közben bebizonyosodott, hogy a félelme nem volt alaptalan. A partizánok folyamatosan zaklatták a családját, hogy adják elő Mátyást. Ha önként jelentkezik a községházán, ígérték, nem esik bántódása.

Mátyás hitt nekik.

Két hét bujkálás után jelentkezett. A vesztére. Halálra kínozták. Letépték a körmeit, félholtra verték.

Családja hiába kerestette. A felesége, aki öt árvával maradt, ha érdeklődött a férje után, mindig azt a választ kapta, hogy Mitrovicán van, börtönben.

Ami nem volt igaz.

Évekkel később mondták a szemtanúk, hogy hat sorstársával együtt falubeli bérkocsisokkal a Topolya és Bajsa közötti katonai bázisra vitték. Valószínűleg ott is végezték ki őket 1944 őszén.

Kozma Mátyás családját megbélyegezték. Sok megaláztatást kellett elszenvedniük. Elvették tőlük szinte mindent, ami mozdítható volt.

Mátyást az elsők között rehabilitálta a szerb állam, elismerve, hogy nem volt a „nép ellenége”, nem vett részt államellenes megmozdulásokban, soha nem ártott senkinek.

Miskárolás (Mátvás balról a harmadik)

Megemlékezés a tömegsírnál, Szabadka, 1994. november 2.